

non potest excogitari una aliqua ratio obiectiva in qua conveniant Deus et creatura, ut ab illa sumat speciem ille actus de quo agimus. Neque refert si quis dicat rationem entis sufficere: quia visio Dei ex propria et specifica perfectione sua non tendit in communem rationem entis, sed in eminentissimam perfectionem entis, quæ est in Deo, et prout est in altiori modo, quam esse possit in quacumque creatura. Relinquitur ergo ut visio Dei et creaturæ per unum actum creatum et per solam concomitantiam, vel omnino impossibilis sit, vel sine causa, et ratione fingatur.

41. *Obiectio.—Resolutio.*—Dices: divina essentia quæ est beatis per modum speciei intelligibilis, est veluti species universalis repræsentans se, et creaturas in esse intelligibili; ergo potest respondere actus adæquatus et universalis quo videantur Deus, et creaturæ immediate, et in se. Patet consequentia quia juxta doctrinam D. Thomæ, quælibet species universalis potest habere actum adæquatum sibi. Unde nonnulli theologi, præsertim Nominales ita dicunt videre Deum sua scientia se, et creaturas immediate quodam actu universali, quia habet suam essentiam tanquam speciem universalem: sic ergo intelligi potest participari ipsa scientia Dei et creaturarum per visionem beatam. Nam divus Thomas, 1 part., quæstione 12, art. 9 et 10, ubi agit de hac materia, inde probat beatos, quidquid in verbo vident, simul et in uno actu videre, quia non vident illa per proprias species earum, sed per divinam essentiam quæ habet rationem unius eminentissimæ speciei. Respondetur essentiam divinam non esse proprie speciem intelligibilem creaturarum, quia neque eas formaliter in se continet, neque est veluti instrumentum, seu semen aliorum obiectorum intelligibilium, ad supplendam vicem eorum: hæc enim ratio imperfecta est, et non potest divinæ essentiæ proprie convenire.

43. *Duobus modis essentia divina supplere potest locum speciei.*—Duobus autem modis potest essentia divina supplere locum speciei intelligibilis creaturæ in illius cognitione. Primo, ut suprema causa, quæ potens est se sola efficere quidquid inferiores formæ possunt. Quomodo non solum potest supplere Deus efficientiam specierum intelligibilium, sed etiam sensibilibus. Tamen hic modus nihil refert ad visionem beatam, ad unitatem actus intelligendi. Quando enim Deus hoc modo supplere vellet efficientiam alicujus speciei intelligibilis, non propterea mutaret actum intelligendi, sed

talem illum efficeret, quia per speciem propriam fieri posset, hoc enim est supplere efficientiam alterius. Alio modo potest Deus concurrere ad cognoscendam creaturam per modum supremi obiecti actu intelligibilis, quod per se ipsum potest influere cum potentia, et hic modus proprie pertinet ad visionem beatam. Tamen sicut Deus aliter est sua essentia: aliter vero continet creaturas (nam est sua essentia formaliter, continet vero creaturas tantum eminenter) ita immediate et formaliter est quasi species intelligibilis sui ipsius ducens immediate cognitionem sui, creaturarum vero tantum mediate, quatenus cognoscendo perfecte id quod est formaliter in Deo; consequenter cognosci potest etiam id quod est eminenter. Atque hoc modo recte respondet essentiæ divinæ, quatenus una species intelligibilis est, unus actus visionis respectu sui et creaturarum, qui tamen non æque primo terminatur ad illas, quia neque ipsa species æque primo, neque eodem modo repræsentat illas.

44. *Obiectio.—Respondetur.*—Hic vero potest tandem objici ex Gabriele in 1, d. 35, q. 3, conclus. 2, quia si actus ille visionis Dei omnino indivisibilis est, impossibile est in tali actu intelligere prius et posterius respectu plurium obiectorum, vel quod sit causa, vel ratio attingendi unum potius quam aliud. Nam in una et eadem formalitate actus, neque causalitas, neque ordo intelligi potest. Respondetur cognitionem hanc fieri eodem actu indivisibili, in quo ex parte ipsius actus non reperitur realis causalitas, ita ut aliquid sit in actu, quod sit causa realis alterius perfectionis ejusdem actus, quia hoc plane repugnat cum omnimoda entitate et indivisibilitate actus. Atque eadem ratione non est realis ordo in ipso actu secundum se: solum ergo inter obiecta reperitur hic ordo, quod unum est ratio cognoscendi aliud, quæ ita attinguntur simul per illum actum, sicut inter se habent habitudinem. Unde fit ut secundum rationem possimus nos præscindere et considerare illum actum ut terminatum ad unum obiectum primarium, et ut rationem ob quam ille actus terminatur ad obiectum secundarium, quia nos possumus entitatem quantumvis indivisibilem (intellectu præscindente) ratione distinguere; non ergo repugnat eodem indivisibili actu attingi plura cum ordine et habitudine eorum inter se. Quod in ipsamet increata Dei scientia reperitur, ut infra videbimus. Et inter ipsa Dei attributa unum dicimus esse rationem alterius, etiamsi in re distincta non sint. Superest hic alia difficultas, quia ex nostra sententia

sequi videtur posse inferri visionem Dei esse comprehensionem ejus. Sed hæc in sequentibus capitibus tractabitur.

CAPUT XXVI.

AN, VISO DEO, NECESSARIUM SIT VIDERI CREATURAS, SALTEM UT POSSIBILES.

1. *Ratio dubitandi.*—Una ex præcipuis difficultatibus quæ ab incommodis objici solet contra resolutionem superioris capituli, est, quia ex illa sequitur, visa divina essentia, necessario videri omnia quæ a Deo fieri possunt, quia omnia illa necessario repræsentari possunt per essentiam Dei, ergo etiam necessario repræsentantur; tum quia non est major ratio de quibusdam quam de aliis; tum etiam quia repræsentatio rerum possibilium in sua causa, si possibilis est, profecto naturalis et necessaria est. At si hoc concedatur, sequitur ulterius visionem Dei esse comprehensionem Dei, quia per illam videtur quidquid in Deo est, vel formaliter, vel eminenter.

2. *Prima sententia.*—In hac re prima sententia est affirmans necessarium esse ex vi visionis Dei videre omnes creaturas possibles, saltem secundum esse essentiæ vel possibile. Ita Godfredus, quodlib. 6, quæst. 3. Et eandem sententiam tenet Bassolisius, quæst. 4 Prologi, art. 3, latius Durandus in 3, distinct. 14, q. 2, et in 4, d. 49, quæst. 3, qui differentiam in hoc constituunt inter creaturas possibles et futuras; nam sub priori ratione dicunt necessario videri visa divina essentia: non tamen sub posteriori ratione. Et rationem differentiæ reddunt, quia ut possibles, necessario repræsentantur per essentiam, ut futuræ vero libere. Quæ ratio, ne in ea petatur principium, ita videtur intelligenda, quod creaturæ ut possibles necessario continentur in Deo eminenter, et divina omnipotentia habet cum illis necessariam connexionem, creaturæ vero ut aliquando futuræ pendent ex libera Dei voluntate quæ non necessario videtur, viso Deo. Et in hoc sensu videtur differentia satis apparens; sed de posteriori parte dicemus capite sequenti: nunc solum priorem tractemus.

3. Addit vero Durandus limitationem qua suam sententiam destruit, et in eandem incidit difficultatem. Ait enim ex natura visionis Dei necessario sequi, ut videantur omnes creaturæ possibles in Verbo, tamen de potentia absoluta posse hæc impediri et fieri ut maneat visio Dei ut sic, non manifestans creaturas. Quod quidem

non est consequenter dictum, quia si visio illa manifestat creaturas in Verbo, id facit per se ipsam formaliter actuando intellectum, vel ergo manet integra illa visio secundum totam suam entitatem, per quam est repræsentativa creaturarum vel non: si primum, ergo impossibile est visionem illam actuare intellectum et impediri ab ea manifestatione, quia non potest impediri effectus formalis formæ, manente integra forma unita subjecto: si secundum dicat, superest illi explicandum quomodo sit diminuta illa entitas visionis, seu quid addat una visio super aliam. Item quomodo videatur Deus sine creaturis quæ in ipso continentur. Ac denique falsum simpliciter erit dicere per visionem Dei, ut sic, necessario videri creaturas, quia hæc necessitas non sequitur nisi ex tali, seu tanta visione, non autem ex præcisa ratione visionis.

4. *Secunda sententia Scoti.*—Aliter Scotus in 3, d. 14, q. 2, limitat hanc sententiam dicens, per illam visionem non videri omnia possible in actu secundo, imo nec posse videri, quia ad hoc esset necessaria infinita attentio: dicit tamen videri omnia in actu primo, quia illa visio sufficiens est ut per eam quæcumque creaturæ possibles videantur, non quidem omnes simul, sed nunc istæ, nunc illæ, prout voluerit beatus attendere. Nec vero Scotus omnibus beatis concedit hanc liberam facultatem videndi omnia etiam divisive seu successive, sed specialiter animæ Christi: de aliis vero ait habere certum terminum seu limitationem, juxta modum beatitudinis uniuscujusque. Atque hanc ipsam limitationem ponit ex providentia Dei, non quia quælibet de se non sit ad omnia sufficiens in actu primo.

5. *Hæc sententia expenditur.*—Hæc opinio, si loqueretur de lumine gloriæ, posset habere aliquam probabilitatem; tamen de ipsa visione mihi videtur improbabilis. Quia illa essentialiter est actus secundus et non manifestat obiectum efficiendo, sed informando, et ideo repugnat quod de se sit manifestativa alienius, quod non semper manifestat quamdiu intellectum actuet. Repugnat etiam ut nunc manifestet rem unam, postea aliam, propter variam attentionem et sine mutatione in ipsa visione, quia illa attentio nihil aliud est, neque esse potest quam effectio ipsius visionis, vel circa visionem: si ergo mutatur attentio, mutatur effectio et consequenter fit etiam aliqua mutatio in ipsa visione. Quia non mutatur effectio per solam conservationem diversam ejusdem termini, sed mutatur effectio in ordine ad diversum formalem effectum formæ factæ. Alia contra hanc

sententiam videri possunt in 1 tom., 3 p., disp. 26, sect. 2, et infra cap. 29, hoc ipsum confirmabimus.

6. *Tertia sententia Henrici.*—Tertia opinio est Henrici, quodlib. 7, quæst. 4 et 5, ubi distinguit de visione essentiæ divinæ, ut essentia absoluta est, vel ut idea est, et in essentia ut idea. Additque posse videri essentiam ut rem omnino absolutam præcise, non videndo illam ut ideam, atque hoc modo posse illam videri non visa ulla creatura ut possibili: de qua parte statim dicemus in sequenti opinione. Tamen, si cognoscatur divinitas ut idea, ait, necessarium esse, ut videantur in illa creaturæ possibles, quia idea dicit relationem ad rem, saltem ut possibilem. Addit vero Henricus hoc modo videri necessario species rerum creabilium, visis ideis, non vero individua. At vero, quod visa divina essentia ut idea quarundam specierum creabilium, necessarium sit videri ut ideam omnium possibilium, non affirmat Henricus (licet pro hac sententia referri soleat) imo sentit, nec ipsam animam Christi videre omnes species possibles.

7. *Rejicitur.*—In hac vero sententia imprimis displicet distinctio illa de essentia visa, ut est res absoluta, vel ut est idea, nam si est sermo de absoluto secundum rem, etiam idea est res absoluta: si de respectu rationis, etiam in essentia, ut est omnipotens potest considerari respectus rationis; si denique est sermo de respectu reali, neque idea illum dicit. Unde etiam displicet, quod supponit, creaturas videri in idea, ut sic et non in essentia, ut in causa, quia potius videntur in illa ut in causa: nec ratio ideæ præcise sumpta sufficeret, ut in capite præcedenti dixi. Tandem displicet, quod ait, videri species possibles, non vero individua: tum quia ideæ sunt individuorum, ut sequenti libro dicemus. Tum etiam quia in Deo possunt res distinctissime et perfecte cognosci, cognitio autem, quæ usque ad individua descendit, est magis expressa et distincta.

8. *Quarta sententia.*—Quarta opinio esse potest, ex vi visionis essentiæ divinæ ut sic, nullam creaturam possibilem, nec in particulari, nec in communi necessario videri, sed juxta perfectionem visionis plures, vel pauciores representari et tam posse esse perfectam visionem, ut omnes representet et tam imperfectam, ut nullam omnino representet. In qua opinione prima pars ejus clara est: de qua late dicturi sumus; secunda vero, scilicet per aliquam perfectam visionem posse videri omnia possible, ab aliquibus probatur, quia omnes

species possibles finitæ sunt. Sed hoc fundamentum falsum est quoad multitudinem specierum, sed addi potest, totam illam collectionem esse finitæ perfectionis; et ideo finito actu et lumine videri posse, ac subinde neque inde sequi comprehensionem divinæ essentiæ, neque aliam implicationem.

9. Ultima vero pars, scilicet, posse dari minimam visionem, per quam nulla res creata, vel creabilis videatur, probatur primo illa ratione, quod essentia est res omnino absoluta, non ergo repugnabit, videri omnino absolute, sine ulla prorsus habitudine ad creaturas; præsertim cum non videatur visione comprehensiva, sed tantum quidditativa, ad quam sufficit videre rei essentiam, præcise in illa sistendo. Secundo sic explico, quia potest essentia Dei videri non visis omnibus creaturis simul, ergo potest videri, non visa qualibet creatura determinate sumpta, quia eadem est ratio de una, ac de singulis omnibus. Ergo eadem ratione potest videri divina essentia, nulla creatura in particulari visa, quia eadem est ratio de omnibus collective, quæ de singulis divisive; ergo pari ratione potest videri non visis creaturis, etiam sub conceptu communi et confuso. Probatur consequentia, quia essentia Dei non videtur confuse, sed clare, prout in se est, ipsa autem essentia non continet creaturas in communi, sed continet angelum, hominem et singulas alias species in particulari, a quibus nos abstrahimus conceptum communem et confusum, ergo ex visione Dei clara non potest sequi hic conceptus confusus creaturarum. Tertio, quia potest videri Deus non concipiendo omnipotentiam sub hoc expresso conceptu omnipotentia, qui nostro modo intelligendi includit habitudinem ad creaturas. Diximus enim supra, non esse necessarium, ut qui videt Deum, distincte videat attributa, prout a nobis ratione distinguuntur, sed tantum per modum unius simplicissimæ perfectionis Dei: propter quam causam non est necesse videre attributum misericordiæ, vel justitiæ, prout ratione distinguuntur, secundum eos proprios conceptus, qui his vocibus respondent, ergo eadem ratione non oportebit, necessario videre omnipotentiam sub hoc expresso conceptu, ergo neque cognoscere creaturam, vel in particulari, vel sub aliqua ratione communi; nam si hoc esset necessarium maxime propter connexionem, quam habent creaturæ possibles cum omnipotentia Dei.

10. *Prima conclusio.*—*Objectio.*—*Responsio.*—Dico primo, non esse necessarium, ut

qui videt Deum, videat in eo omnes creaturas possibles, neque quoad individua omnia, neque quoad rationes específicas. Hæc est sententia divi Thomæ 1 part., quæst. 12, art. 7 et 8, et 3 part., quæst. 10, art. 2, et lib. 3, contra Gentes, cap. 55 et 56, et de Veritate, quæst. 8, rt. 4 et 5, et quæst. 20, art. 5, et in 3, dist. 14, quæst. 2, et in 4, dist. 46, quæst. 2, et his locis, Paludanus, Capreolus, Cajetanus, Ferrarius, Sotus, Scotus et Henricus, supra citati: est que communior theologorum. Ratio D. Thomæ est, quia creaturæ videntur in Deo tanquam effectus in causa, non est autem necesse, ut visa causa, videantur omnes effectus in illa virtute contenti; nisi causa comprehenditur, cum ergo beati videntes Deum, ipsum non comprehendant, non est necessarium, ut in eo videant omnes effectus possibles. Confirmatur, quia nec ratione identitatis, nec ratione connexionis hoc est necessarium, ergo nullo modo. Declaratur prior pars, quia licet creaturæ possibles secundum illud esse, quod in DEO habent, non distinguantur a DEO: tamen secundum proprias essentias, seu naturas possibles revera sunt distinctæ a Deo, ergo ex vi identitatis non est necesse, illas omnes videri viso Deo. Quod vero nec sit necessarium ex vi alicujus connexionis; probatur, quia nulla potest assignari, quia potest esse tam imperfecta visio Dei, ut possit in causa illa penetrare omnes effectus ejus: ergo potest cognosci non cognitum in ea omnibus proprietatibus ejus et similiter poterit etiam videri, non cognitum omnibus particularibus objectis ejus. Denique nulla est ratio, quæ probet hanc necessitatem, ut patebit respondendo ad objectiones in contrarium, ergo cum sit distinctio inter ipsa objecta, et Deus possit se magis, vel minus perfectæ manifestare, si ex parte objecti non est repugnantia, non est cur asseramus, hoc esse necessarium. Dicunt tamen auctores oppositæ sententiæ ex parte objecti esse repugnantiam, supposita nostra sententia. Asserimus enim posse creaturas videri in Verbo, visa essentia Dei, propter connexionem quamdam, quæ est inter creaturas ut possibles, et Deum ut omnipotentem, quæ licet non consistat in relatione, consistit in continentia eminentiali unius in alio, et naturali dependentia creaturæ, a Deo. At hæc ratio mere necessaria est et æque habet locum respectu omnium creaturarum possibilium; ergo, si quælibet videri potest, omnes necessario videntur, quia eadem est necessitas respectu unius et alterius et omnium simul, quæ cujuslibet per se sumptæ. Ad hoc vero

respondemus, recte procedere, si objectum ipsum primum perfecte comprehenderetur: tamen cum in modo videndi sit inæqualitas, non esse necessarium, ut connexio illa, quæ est inter causam et effectus exacte videatur quoad omnes effectus in particulari; nam recte fieri potest, ut in eadem causa magis, vel minus visa plures, vel pauciores effectus videantur. Unde quod Durandus sumit de representatione naturali omnium rerum possibilium, est quodammodo verum de representatione in potentia, seu in actu primo, quia essentia de se est sufficiens ad omnia representanda. Sed inde non recte infertur representatio in actu secundo, quia hæc fit per visionem, quæ non est adæquata illi speciei, seu causæ, vel lumini. Unde etiam non consequenter loquitur Durandus distinguens in hoc inter creaturas ut possibles, vel ut existentes. Quia divina essentia utrasque representat naturaliter in actu primo, si ipsæ representabiles sunt. Unde sicut non recte infertur, quod creaturas existentes representet necessario in actu secundo: etiamsi supponatur, illas esse futuras: ita nec de possibilibus id recte infert Durandus.

11. *Objicitur secundo.*—*Respondetur.*—Sed instant, hoc esse verum, quando in ipsamet causa aliquid novum apparet in ipsa formaliter existens, ratione cujus est causa novi effectus, qui in illa cognoscitur. Nam si objective non plus video in causa per unam visionem, quam per aliam quoad formalem perfectionem ejus, a qua effectus manare possunt, qui fieri potest, ut in illa et per illam plures, vel diversi effectus videantur? Respondeo necessarium non esse, ut illa visio, quæ facit videre aliquam creaturam in essentia divina, quatenus intelligitur terminari ad essentiam divinam prius ratione, quam ad creaturas in ipsa visas, perfectionem aliquam formalem novam in ipsa essentia ostendat, quam non ostendit alia visio, quæ illam creaturam non manifestat: hoc enim impossibile esse, supra ostensum est; sed sufficit ut illam eandem perfectionem meliori et expressiori modo representet. Quia cognitio effectus in causa non semper provenit ex nova re cognita in causa, sed potest provenire ex perfectiori modo concipiendi eandem causæ perfectionem. Quantumcumque enim virtus causæ in se absoluta sit, negari non potest, quin distinctius et clarius concipiatur, quando concipitur ut conjuncta suis effectibus cum representatione clara diversorum modorum, quibus illi manare possunt a causa. Quamvis enim illi modi non sint distincti in causa, sed in ipsis